

Socialutskottets yttrande

1983/84:1 y

om nykterhetsprovningen i körkortsärenden

Till trafikutskottet

Trafikutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1982/83:1424 av Sten Sture Paterson (m).

Motionen

I motion 1982/83:1424 (m) begärs sådan ändring av gällande körkortslagstiftning att länsstyrelsen (liksom rätten och det allmänna ombudet), förutom socialnämnden även skall få höra skyddskonsulenten, hem för vård eller boende med offentlig huvudman samt läkare. I motionen begärs vidare att uppgifter om nykterhetsförhållandena alltid skall få införas från socialnämnden samt att dessutom anmälningskyldighet skall införas för bl. a. socialnämnden i sådana fall då det finns anledning att anta att den som har körkort inte uppfyller de förutsättningar som gäller för att få ett sådant. Motionären anser vidare att nuvarande anmälningsplikt för läkare skall utvidgas till att även avse fall då någon inte uppfyller kraven på pålitlighet i nykterhetshänseende. Motionären anför bl. a. att integritetsskyddet utformats så att det verkar antiterapeutiskt och därmed bidrar till utveckling och permanentning av missbruk.

Gällande bestämmelser

Enligt 7 § körkortslagen (1977:477) får körkortstillstånd meddelas endast den som med hänsyn till sina personliga och medicinska förhållanden kan anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon. Vid provningen av de personliga förhållandena skall enligt samma lagrum särskilt beaktas om sökanden är känd för nyktert levnadssätt. Ett körkort skall vidare enligt 16 § körkortslagen återkallas, bl. a. om körkortshavaren på grund av opålitlighet i nykterhetshänseende inte bör ha körkort. Motsvarande gäller om körkortshavarens förutsättningar för rätt att föra körkortspliktigt fordon är så begränsade genom sjukdom, skada eller dylikt att han från trafiksäkerhetssynpunkt inte vidare bör ha körkort. I sistnämnda hänseende uttalas i propositionen om körkortsreformen bl. a. att om alkohol- och narkotikamissbruk gått så långt att förarens fysiska och psykiska resurser satts ner, körkortet i stället kan återkallas med åberopande av sjukdomen (prop. 1975/76:155 s. 34 och 35). När det gäller omhändertaganden på grund av

berusning uttalades vidare i propositionen bl. a. att detta inger en så stark misstanke om opålitlighet i nykterhetskänseende att en utredning alltid bör ske om förarens nykterhetsförhållanden (s. 77). Trafikuskottet sade sig dela uppfattningen att nykterhetsförhållandena särskilt måste uppmärksammas när det gäller prövningen av förare. Avkall på skötsamhet i nykterhetskänseende som ett krav för innehav av körkort fick således inte göras (TU 1975/76:28 s. 8).

Sekretessbestämmelser för uppgifter inom den offentliga hälso- och sjukvården samt socialtjänsten om enskilda personliga förhållanden finns i 7 kap. 1-6 §§ sekretesslagen (1980:100). Den sekretess som avses i dessa bestämmelser gäller också mellan myndigheter och mellan myndigheters olika verksamhetsgrenar (1 kap. 3 §). Sekretessen hindrar dock inte att uppgifter lämnas i den mån uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning (14 kap. 1 §). Enligt 6 § lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. gäller vidare att den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inte får obehörigen röja vad han i sin verksamhet har erfarit om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Som obehörigt röjande anses dock inte att någon fullgör uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning.

I 39 § tredje stycket körkortslagen stadgas att om länsstyrelsen finner anledning anta att någon inte bör ha körkort på grund av sina nykterhetsförhållanden länsstyrelsen får höra socialnämnden. En förutsättning är dock att socialnämndens yttrande har betydelse för ärendets avgörande. Motsvarande behörighet att inhämta yttrande från socialnämnden tillkommer enligt körkortslagen dels rätten, dels det allmänna ombudet i körkortsärenden (42 § resp. 47 §). Den återgivna regeln innebär att det är först om körkortsmyndigheten har fått kännedom om t. ex. en förseelse eller någon annan nykterhetsanmärkning som socialnämnden får höras (prop. 1979/80:1 s. 431). Den ifrågakvarande bestämmelsen trädde i kraft samtidigt med socialtjänstreformen den 1 januari 1982. Tidigare gällde den ordningen att körkortsmyndigheten rutinmässigt begärde in uppgifter från sociala centralnämnden/nykterhetsnämnden, som angav om sökanden under den senaste tvåårsperioden varit föremål för någon åtgärd på grund av nykterhets- eller narkotikaproblem.

Vad beträffar läkares rapporteringsskyldighet gäller enligt 88 § körkortsförordningen (1977:722) att om en läkare vid undersökning av körkortshavare finner att denne av *medicinska skäl* är uppenbart olämplig att inneha körkort han skall anmäla detta till länsstyrelsen. Innan någon anmälan görs skall läkaren underrätta körkortshavaren. Anmälan behöver dock inte göras om körkortshavaren följer läkarens anvisning att avstå från att föra körkortspliktigt fordon. Den ifrågakvarande underrättelseplikten för läkare trädde i kraft den 1 januari 1981 (SFS 1980:981).

Socialstyrelsen har efter samråd med trafiksäkerhetsverket meddelat särskilda föreskrifter rörande medicinska krav för körkortsinnehav m. m.

(MF 1975:81; ändrad senast SOSF(S) 1983:3). Beträffande de psykiska funktioner som krävs anges bl. a. att en genomgången eller pågående psykisk sjukdom av organisk natur som står i samband med kronisk alkoholism eller narkomani, svår skullskada, svåra cerebrala infektionssjukdomar etc. i regel bör föranleda att körkort avstyrks. Under rubriken "Bruk av medel som nedsätter körförmågan" anges vidare att narkomani, alkoholism eller annat allvarligt missbruk av på centrala nervsystemet verkande medel i regel utgör hinder för körkort.

Frågans tidigare behandling

I augusti 1979 tillkallades en särskild utredare för att se över formerna för den medicinska prövningen i körkortsärenden. Utredaren avlämnade i november 1980 betänkandet (Ds K 1980:12) Körkortsmedicin – enklare rutiner. Utredaren föreslog bl. a. att läkare alltid skulle vara skyldig att till körkortsmyndigheten anmäla patient vars sjukdoms- eller defekttillstånd har sin grund i alkoholmissbruk.

I regeringens proposition 1981/82:9 om hälso- och nykterhetsprövningen i körkortsärenden m. m. uttalades bl. a. att man från läkarnas sida borde medverka mera till att personer som av medicinska skäl inte bör ha körkort avhåller sig från att köra bil. Det påpekades att det författningsmässiga stödet för sådan medverkan redan finns i 88 § körkortsförordningen. Någon ändring härav ansågs inte påkallad. Föredragande statsrådet ansåg det däremot inte lämpligt att, såsom utredaren föreslagit, föreskriva en ovillkorlig anmälningsplikt för läkarna (s. 8).

Som redogjorts för i det föregående inhämtades före den 1 januari 1982 rutinmässigt uppgifter för nykterhetsprövningen från bl. a. sociala organ, varvid sociala centralnämnden/nykterhetsnämnden på begäran angav om sökanden under den senaste tvåårsperioden varit föremål för någon åtgärd. Om nämnden kände till att sökanden omhändertagits enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB) uppgavs detta. Det var i praktiken bara i undantagsfall som nämnden kunde bidra med andra uppgifter än sådana som rörde LOB-omhändertaganden. Av betydelse var endast sådana omhändertaganden som rörde icke-körkortshavare, eftersom polisen rutinmässigt underrättade länsstyrelserna när det gällde körkortshavare. Däremot fick polisen inte själv föra register över LOB-omhändertaganden (jfr prop. 1975/76:113 s. 117).

I samband med socialtjänstreformens genomförande den 1 januari 1982 infördes ett nytt rapporteringssystem som t. v. skulle ersätta sociala centralnämndens/nykterhetsnämndens rapporteringar i körkortsärenden. Det nya rapporteringssystemet innebär att uppgifter om LOB-omhändertaganden förs in i körkortsregistrets belastningsdel som förs av trafiksäkerhetsverket (87 och 91 §§ körkortsförordningen). Eftersom varje omhändertagande som görs med stöd av LOB skall föras in i körkortsregistret innehåller detta

register numera i princip uppgifter om samtliga omhändertaganden i riket. Uppgifterna får kvarstå i högst två år. Samtidigt infördes en regel i övergångsbestämmelserna till körkortslagen av innebörd att socialnämnden under en övergångstid, fram till den 1 januari 1984, på begäran skall lämna uppgifter om LOB-omhändertaganden, nämligen sådana som skett före den 1 januari 1982 och som inte är äldre än två år.

Skälet till denna övergångsordning var att det vid socialtjänstlagens ikraftträdande inte fanns någon registrering som kunde ersätta socialorganens rapportering. I propositionen (prop. 1981/82:9) förutskickades att det kunde finnas anledning att se över nykterhetsrapporteringen till körkortsmyndigheterna när resultatet av LTO/LOB-utredningens arbete skulle föreligga klart.

Vissa utredningsförslag

LTO/LOB-utredningen (Ju 1978:03) redovisar i sitt betänkande Frihetsberövande vid bråk och berusning (SOU 1982:64) bl. a. en undersökning som gjorts genom utredningens försorg i fråga om LOB-rapporteringens betydelse när det gäller nykterhetsprövningen i körkortsärenden. Undersökningen ger vid handen att ärligen ett par hundra körkortsärenden som nu leder till avslag eller negativt förhandsbesked skulle ha resulterat i körkortstillstånd eller positivt besked om inte någon rapportering av omhändertagande enligt LOB alls förekommit. Detta antal skall enligt utredningen ses i relation till totalantalet avslag och negativa förhandsbesked, som uppskattas till 10 000–20 000 per år och till totalantalet bifall, som kan beräknas till 150 000–200 000 per år. Enligt samma undersökning uppgår antalet återkallelsebeslut och körkortsindragningar till följd av LOB-underrättelser till ungefär fyra procent av totalantalet återkallelsebeslut resp. körkortsindragningar. Utredningen kommer mot bl. a. bakgrund härav fram till den bestämda uppfattningen att anmälningar om LOB-omhändertaganden till körkortsmyndigheter inte har den betydelse för trafiksäkerheten som man förutsatte vid införandet av nuvarande ordning. Enligt utredningens mening bör man därför kunna avstå från anmälningsskyldighet till körkortsmyndigheten.

Socialberedningen (1980:07) har vidare nyligen i betänkandet Erfarenheter av LVM och vissa andra socialtjänstfrågor (Ds S 1983:16) föreslagit den ändringen i körkortslagen (39 §) att socialnämndens yttrande i körkortsärendet skall ha *särskild* betydelse för ärendets avgörande för att yttrande skall få inhämtas från nämnden (jfr ovan s. 2). Vidare förutsätts att körkortssökanden är känd av socialnämnden. Ändringsförslaget syftar bl. a. till att markera att yttrande inte bör få inhämtas rutinemässigt utan endast efter en bedömning av behovet i det enskilda fallet. Skälet för en sådan markering är att det under utredningsarbetet framkommit att yttranden på sina håll begärs mycket ofta och i en sådan utsträckning att man i praktiken närmat sig den obligatoriska rapporteringsskyldighet som socialnämnden tidigare hade. För de fall

sökanden inte är känd för socialnämnden föreslår beredningen att yttrande i stället skall få inhämtas från länsstyrelsens sociala funktion eller motsvarande enhet inom länsstyrelsen.

Utskottet

Socialutskottet har i och för sig stor förståelse för att det från trafiksäkerhetssynpunkt är av vikt att personer som är opålitliga i nykterhetskänseende upptäcks och fråntas rätten att föra körkortspliktigt fordon. Utskottet framhöll redan i samband med behandlingen av förslaget till socialtjänstlag att de förslag som skulle läggas fram på körkortsområdet måste tillgodose även de krav som måste ställas från trafiksäkerhetssynpunkt (SoU 1979/80:44 s. 97).

Det är således angeläget att körkortsmyndigheten får kännedom om de fall då någon på grund av sina nykterhetsförhållanden är klart olämplig att köra bil. Samtidigt är det så att innehav av körkort ofta uppfattas som mycket betydelsefullt av den enskilde. Ett alltför långtgående uppgiftslämnande från socialtjänst och läkare till körkortsmyndighet kan därför lätt få den effekten att personer med drogproblem drar sig för att söka hjälp av rädsla för att missbruket skall rapporteras till körkortsmyndigheten. Vidare förutsätter en effektiv vård ett väl utvecklat förtroende mellan den vårdbehövande och vårdorganen. Ett sådant förtroende är inte lätt att förena med det av motionären föreslagna rapporteringssystemet. Utskottet vill dessutom erinra om den skyldighet att lämna uppgifter som redan finns inskriven i körkortslagstiftningen och som torde täcka de flesta fall av manifesterat missbruk.

Enligt socialutskottets mening måste den nuvarande uppgiftsskyldigheten anses tillräcklig, särskilt som den kompletteras av uppgifter i körkortsregistret om alla LOB-omhändertaganden. Man bör undvika att utsträcka anmälnings- och uppgiftsskyldigheten för bl. a. socialnämnder och läkare, med de negativa effekter detta skulle medföra för vård- och rehabiliteringsarbetet. I ett aktuellt utredningsförslag talas t. o. m. om att inskränka socialtjänstens uppgiftsskyldighet. Till detta kommer att värdet av rutinmässiga underrättelser om nykterhetsanmärkningar visat sig vara av ganska marginell betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt.

Andra vägar bör därför sökas för att göra kontrollen av körkortshavarnas nykterhetsförhållanden mer effektiv. Utskottet vill i det sammanhanget främst peka på trafikbrottslagstiftningen och på polisens viktiga roll för att upptäcka och förebygga onykterhet i trafiken. Vidare bör framhållas att körkortsfrågorna i allt fall kommer att få övervägas på nytt på grund av socialberedningens förslag.

Socialutskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1982/83:1424. Utskottet vill dessutom tillägga att ett bifall till motionärens yrkanden torde aktualisera vissa ändringar i vårdlagstiftningen.

Stockholm den 8 november 1983

På socialutskottets vägnar

INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk) och Aina Westin (s).